

Nefndasvið Alþingis
Velferðarnefnd Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Kópavogur, 7. október 2026

Umsögn NPA miðstöðvarinnar um frumvarp til laga um breytingu á lögum um Gæða og eftirlitsstofnun velferðarmála, nr. 88/2021 (rannsókn vegna óvæntra atvika), 101. mál á 158. löggjafarþingi.

NPA miðstöðin styður að Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála (GEV) hafi skýrar heimildir til að rannsaka alvarleg atvik og fylgja eftir úrbótum. Frumvarpið þarf þó að tryggja betur rétt notenda til að tilkynna, taka þátt í rannsókn og leita réttar síns. Jafnframt þarf eftirlit að ná til þess þegar nauðsynleg aðstoð er ekki veitt. Miðstöðin leggur einnig fram athugasemdir er varða skiptingu ábyrgðar milli umsýsluaðila og notenda í notendastýrðri persónulegri aðstoð (NPA).

NPA miðstöðin grundvallar allt sitt starf á hugmyndafræðinni um sjálfstætt líf og samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, sem hefur lagagildi hér á landi, sbr. lög nr. 80/2025. Þar skipta einkum máli 12., 13., 16., 19. og 22. gr. um sjálfsákvörðun og stuðning, aðgang að réttarkerfinu, vernd gegn ofbeldi, sjálfstætt líf og friðhelgi einkalífs.

1. Sjálfstæður réttur notenda til að tilkynna mál og aðgengi að stjórnsýslu

Varðveita þarf ákvæði 2. gr. frumvarpsins (sem verður 12. gr. laganna) um rétt notanda eða nánasta aðstandanda hans til að tilkynna alvarlegt atvik beint til GEV. Í umsögn sinni frá 6. október 2026 hefur GEV lagt til að ákvæðið verði felld brott og vísað til almennra ábendinga- og kvörtunarleiða. NPA miðstöðin er alfarið andvíg þeirri breytingu. Almennur kvörtunarréttur kemur ekki í stað skýrs, lögfestanlegs réttar til að tilkynna alvarlegt atvik milliliðalaust, sem er m.a. í samræmi við markmið 7. gr. laga nr. 77/2026 um réttindavernd fatlaðs fólks.

Notandi á að geta leitað beint til eftirlitsaðila þótt þjónustuveitandi telji atvik ekki tilkynningarskylt. Frásögn notanda getur jafnframt varpað öðru og nauðsynlegu ljósi á atvik sem þjónustuveitandi hefur þegar tilkynnt.

Tilkynningarleiðir verða jafnframt að vera aðgengilegar. Ekki má gera lögboðna kröfu um notkun rafræna skilríkja til að koma á framfæri tilkynningu. NPA miðstöðin bendir á að umboðsmaður Alþingis hefur slegið því föstu í áliti sínu í máli nr. F-118/2022 að stjórnvöldum sé óheimilt að einskorða meðferð mála við rafræna miðlun (svo sem Ísland.is) og að stjórnvöldum beri að bjóða upp á hefðbundnar leiðir sem virða rétt aðila til að láta umboðsmann eða talsmann koma fram fyrir sína hönd.

2. Stuðningur við ákvarðanatöku og vernd verkstjórnar

Tryggja þarf notanda þann stuðning sem hann þarf til að tjá vilja sinn í rannsóknarferlinu. Hann á að geta valið sér persónulegan talsmann eða annan stuðningsaðila, sbr. IV. kafla laga nr. 77/2026. Samskiptahindrun réttlætir ekki að ákvörðunarvald sé tekið af notanda.

Þá þarf GEV og rannsakendur að gæta sérstaklega að því að tilkynning notanda um alvarlegt atvik leiði ekki til þess að hæfi hans til verkstjórnar í eigin NPA samningi sé dregið í efa. Notandinn er verkstjórnandi aðstoðar sinnar, sbr. 10. gr. reglugerðar nr. 1250/2018, og öruggt umhverfi til að tilkynna atvik má ekki snúast gegn sjálfstæði hans.

3. Rannsóknarskylda og aðstoð sem er ekki veitt

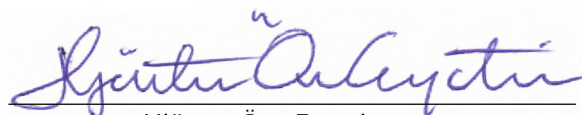
Samkvæmt 3. mgr. 12. gr. gildandi laga skal GEV hefja rannsókn þegar stofnuninni berst tilkynning. Í fyrirhugaðri 12. gr. a. verður stofnuninni þess í stað falið að meta hvort „nægar ástæður“ séu til rannsóknar, meðal annars út frá væntanlegum lærdómi sem draga megir af rannsókn máls. Mikilvægt er að þetta svigrúm GEV verði ekki til þess að dregið verði úr rannsóknum á atvikum sem varða fatlað fólk. NPA miðstöðin leggur áherslu á að ef GEV ákveður að rannsaka ekki atvik verði rökstuðningur stofnunarinnar (sbr. 1. mgr. 12. gr. b. frumvarpsins) að vera ítarlegur, og að atvik þar sem nauðsynleg og lífsbjargandi aðstoð hefur ekki verið veitt falli skýrt undir skilgreiningu á alvarlegu óvæntu atviki.

4. Hagsmunir umsýsluaðila og skipting ábyrgðar

NPA miðstöðin fagnar því nýmæli í 3. mgr. 12. gr. b. frumvarpsins að skýrslur GEV og framburður starfsmanna verði ekki notaður sem sönnunargagn í sakamáli. Slík vernd er algjör forsenda þess að umsýsluaðilar í NPA, verkstjórnendur og aðstoðarfólk treysti sér til að skrá og tilkynna atvik opinskátt í þeim tilgangi að draga af þeim lærdóm.

Hins vegar vill miðstöðin benda velferðarnefnd á að samkvæmt reglugerð nr. 1250/2018 er hlutverkaskipting í NPA þjónustu sérstök. Umsýsluaðili er formlegur vinnuveitandi og ber ábyrgð á vinnuvernd (12. gr.) en notandinn er verkstjórnandi (10. gr.). Við rannsókn alvarlegra atvika þarf GEV að hafa skýran skilning á þessari skiptingu, þannig að vinnuveitanda (umsýsluaðila) sé ekki gerð ómöguleg eða ósanngjörn ábyrgð á atvikum sem varða daglega verkstjórn á heimilum fólks, um leið og tryggt er að notandinn njóti viðeigandi aðstoðar ef atvikið kallar á úrbætur í umgjörð þjónustunnar.

Virðingarfyllt,
Fh. NPA miðstöðvarinnar,

Hjörtur Örn Eysteinnsson
Framkvæmdastjóri

Rúnar Björn Herrera Þorkelsson
Formaður